

انجمن منطق ایران
Iranian Association for Logic

وامداری سهروردی به ابن سینا در نظریه قیاس

مهدی عظیمی
دانشگاه تهران

چکیده: نظریه قیاس در منطق سهروردی بر سه گونه تبدیل استوار است: (۱) تبدیل گزاره‌های سالب به موجب از طریق عدول محمول، (۲) تبدیل گزاره‌های جزئی به کلی از راه افتراض، و (۳) تبدیل گزاره‌های ممکن و ممتنع به ضروری بر پایه ضرورت بتات. با این تبدیل‌ها، چهار ضرب شکل اول به یک ضرب، چهار ضرب شکل دوم نیز به یک ضرب، و شش ضرب شکل سوم هم به یک ضرب فروکاسته می‌شوند. درستی تک‌ضرب اشراقی شکل اول را سهروردی اگرچه بدیهی می‌داند، درستی تک‌ضرب اشراقی شکل دوم را با یک قاعده، و درستی تک‌ضرب اشراقی شکل سوم را با یک قاعده دیگر به اثبات می‌رساند. در این جستار می‌خواهم نشان دهم که سهروردی تقریباً در همه این‌ها وامدار ابن سیناست. وی ایده‌ای که ابن سینا در *المختصر الأوسط*، کوتاه و گذرا، درافکنده است را کامل کرده و در همه مراحل تکمیل این ایده نیز از بخش‌های مختلف منطق ابن سینا الهام گرفته است. تبدیل (۱) را از همان *المختصر الأوسط* وام کرده؛ تبدیل (۲) روشی ارسطویی است که در همه منطق‌نویسته‌های ابن سینا به کار رفته؛ و تبدیل (۳) *مُلهم از الشفاء*: کتاب *القیاس* است. افزون بر این‌ها، قاعده‌ای که سهروردی با آن درستی تک‌ضرب اشراقی شکل دوم را ثابت می‌کند برگرفته از *النجاة* است؛ و قاعده‌ای که با آن درستی تک‌ضرب اشراقی شکل سوم را به اثبات می‌رساند باز مقتبس از *الشفاء*: کتاب *القیاس* است. بدین‌سان، خطای کسانی چون ضیائی و البریج، که نظریه قیاس سهروردی را یک واگرایی حاد از نظریه قیاس ابن سینا می‌دانند، آشکار می‌شود.

کلیدواژه‌ها: منطق سهروردی، منطق ابن سینا، نظریه قیاس، عدول محمول، افتراض، ضرورت بتات.

دوشنبه ۲۹ مهر ۱۳۹۸، ساعت ۱۶-۱۷

خیابان ولیعصر، خیابان نوفل‌لوشاتو، خیابان آراکلیان،

مؤسسه‌ی پژوهشی حکمت و فلسفه‌ی ایران